NEMZETI NŐNEVELÉS.

XX. ÉVFOLYAM. 1899. FEBRUÁR. II. FÜZET.

MICKIEWICZ ÁDÁM SZÁZÉVES ÉVFORDULÓJA PÁRISBAN.

Míg Varsóban a legnagyobb csendben, szó nélkül, leplezték le a nagy lengyel író és költő szobrát, mit a nemzet egyes filléreivel emelt e kiváló fiának és egyedül a kalapok halk eltünése jelezhette azon kegyeletes perczet, a midőn a fátyol leesett a szoborról: addig Párisban ép oly megható ünnepet rendeztek Mickiewicz Ádám tiszteletére és itt nem csak a néma csendben, egy lélekben elsóhajtott kegyeletes mozdulatban, hanem lelkes szavakban adtak kifejezést ama szeretetnek, ama mély meghatottságnak, melylyel Mickiewicz emlékét őrzik, a francziák ép úgy mint a lengyelek.

Mert Mickiewicz a francziáké is lett az által, hogy őt 1840-ben Cousin Viktor, a ki akkor közoktatásügyi miniszter volt, a *Collége de France*-ban a szláv irodalom tanárának székével kínálta meg. Együtt tanított ott Mickiewicz, Michelet-vel és Quinet-vel és annyira egyet képezett velök, hogy az akkori nagy szobrász, Dávid D'Angers, egy nagy medaillon-ban egyesítette a három tanár és író arczéleit s ezen bronz műremek most is ott ékesíti a Collége de France egyik termének falait.

Felejthetetlen napok voltak azok, a mikor oly kitünő nagy emberek vonzották a Collége de France-ba nem csak az egész ifjuságot, hanem még a város legkiváló alakjait is. Mert ezen legfelső foku ismeretterjesztő remek tanintézetben, mely egyetlen a maga nemében egész Európában, mindenki szabadon bemehet hallgatni minden fizetés, jegy vagy igazolás nélkül és egész Francziaország legnagyobb tanárait hallgathatja, nem azokat, kik legtöbbet kom-

ponáltak össze egész életükön át, hanem azokat, a kik legotthonosabbak szakmájukban és legjobban, legszebben képesek előadni, azt, a mit tudnak s a mi belőlük mintegy kisugárzik.

Gyönyörü idők voltak ezek, a mikor az ifjak nem ebédeltek, csakhogy bejuthassanak a Collége de France legnagyobb dísztermébe, mely még százannyit kellett volna hogy befogadjon és száraz kenyeret fogyasztva el, sort álltak az utczán két-három óráig, hogy ki ne maradjanak. Mi is ott álltunk: özvegy édes anyám, fivérem és én, hanem a nők bemenetele előtt, mert a a Collége de France-ban a nők külön is ülhetnek, ha akarnak. Édes anyám sohasem hagyott el bennünket, mindenüvé magával vitt és így igen zsenge korban hallottuk végig a Michelet, Quinet és Mickiewicz gyönyörü tanításait. A dolgok veleje, természetesen, nem jutott értelmünkig, hanem azért az általános lelkesedés bennünket, gyermekeket is áthatott. Mickiewicz főképen heves dobogásba tudta hozni hallgatói szivét, mert hangjában is bizonyos ellenállhatatlan varázs volt.

Azok között, kik e felejthetetlen előadásokat hallgatták, valami azonos lelki rokonság képződött örökre és még harmincz év mulva is ha találkoztak noha egész ismeretlenek voltak egymásra nézve, sőt különböző nemzet fiai is, azért azonnal testvéreknek érezték magokat, a mint fölfedezték, hogy együtt hallgatták e cours-okat a Collége de France-ban!

III. Napoleonnak, a hogy trónra lépett 1852-ben, első teendője volt, hogy bezárassa Michelet, Quinet, Mickiewicz előadásait és e tanárokat megfoszsza szószékeiktől. Ha a haladásnak e kiválasztott, kitünő apostolai tovább tanítnak, a zsarnokság nem gyökerezhetett volna meg Francziaországban!

Később, fiatal koromban is hallgattam előadásokat a Collége de France-ban, végig élveztem Léon Simon, Havet, Deschenel, Rénan és Paul Albert kitünő előadásait, hanem oly lángoló légkört, oly a szónokkal együtt rezgő lelkes gyülekezetet nem élveztem, nem láthattam többé sehol!

Michelet, Quinet, Mickiewicz mintegy kiegészitették egymást és az emberiségnek egy szebb, önzetlenebb, költőibb, magasabb

fokú nép hajnalát varázsolták elő, magokkal ragadtak mindenkit.

Ez aztán a *valódi tudomány*, a mit ily úttörők hirdetnek a tömegnek, azon tudomány, mely nem akad meg a dolgok külső burkolatában, mely nem vész el egy-egy magában véve érdektelen kis részletben, hanem általános áttekintést ad mindenről, behatol a dolgok benső jelentőségéig, a dolgok valódi lelkéig, a *lelket ösmerteti*, nem pedig a száraz betüt. Az ilyen tudomány világos mint a napfény, mert maga az igazság!

Ezért mondhatta jogosan Lemaitra Gyula szép beszédében: «Igen Mickiewicz a mienk is, ő Michelet-vel és Quinet-vel egyike volt azon hármas nagy fuvalomnak, mely a mi legeslegfelső tanításunktól eredt s átjárta akkor egész hazánkat. A Collége de France büszkén őrzi bronz medaillonját a Michelet és Quinetével együtt! Lelkes, buzgó életének felét franczia földön töltötte, 35 évig pihentek nálunk porai és a midőn ezeket Lengyelországnak visszaszolgáltattuk, a mi felejthetetlen Renan-unk adta át e becses ereklyét.

És ha Mickiewicz annyira egy volt velünk, ez onnan van, hogy az ő lelke a mi lelkeinkkel *egy* volt. Oly lelki testvérek vagyunk mi francziák a lengyelekkel! A mi hőseink annyira hasonlítnak a lengyel hősökhöz! Az önök ősei oly optimista, oly önzetlen, oly meggondolatlanul bízó politikai rendszabályokat hoztak! Jobbnak hitték az emberi nemet, mint a milyen lehet még most! Jobbnak hitte azt Michelet és Mickiewicz is, azért, hogy olyanná varázsolja! És ime ötven évvel Michelet és Mickiewicz tűz szavai után, azt látjuk, hogy a nyers erő kérlelhetetlenebbül uralja mint valaha e világot! Valami helyrehozhatatlan hiányzik az egész emberiségnek, a mióta Franciaország többé nem elég hatalmas arra, hogy az elnyomottak segítségére rohanjon, vagy legalább szavát emelje fel érdekükben. A mi vereségünk azt hozta elő, hogy a nyers erő ezután még az utolsó szeméremérzetét is elvesztette. A legutóbbi események ezt eléggé bizonyítják. Egy nép, egy egész nép merte véghez vinni azt, mit eddig csak a barbár hódítók tettek a régi időkben: a préda jogát hirdetni a többi népek felett!

Úgy hogy ha Mickiewicz ma fölnyitná szemeit, ő, ki oly bizton remélt, látná, hogy hiába remélt! Azt találná, hogy a világ még sokkal undorítóbb, mint a mikor elhagyta. Az ő jajveszékléseit, gyászát már nem csak saját népére, de más nemzetekre is ki kellene terjesztenie és semmit sem kellene visszavennie azon esedezésekből és átokszerü felhivásokból, melyeket Istenhez intézett a *Conrad* sötét és gyönyörü monologjában.

Azonban mégis reméljünk! Mert kétségbeesni az igazság jövendőbeli uralma felett: az annyi volna, mint bevallani, hogy a világegyetemnek nincs semmi értelme, nincs semmi czélja! De ha van czélja ez életnek (és mi azt akarjuk, hogy legyen) az nem lehet más, mint az igazságnak vég és föltétlen uralma, nemcsak az egyes emberek, hanem még a népek közt is!

Erre törekedjünk, ezért dolgozzunk mindnyájan és ha azt mondom mi, nemcsak honfitársaimat értem, hanem lengyel véreinket is, kiknek lelkében visszatükröződik a mi lelkünk, mint egy bájos, gyászba borult lelki tükörben. Mi saját magunkat siratjuk önökben. Ma pedig lelkileg egyesülünk önökkel e testvéri emlékünnepélyen és a midőn az önök költőjétől a remény és újjászületés igéit kérjük, úgy tetszik nekünk, hogy semmit sem kérünk kölcsön önöktől, mert Mickiewicz, a ki minden más költőnél legjobban tudta kifejezni a szenvedést, a hitet, egy sebzett nép fájdalmas álmát és az eszményben keresett vigaszát, öröktől örökre, ép annyira a miénk, francziáké, mint a hogy testvéreinké, a lengyeleké!»

E szép ünnepen még Sarrazin Gábor mondott igen lelkes beszédet. Aztán Gasztowth szívből jövő rögtönzésben köszönte meg Lemaitre szép beszédét és az egész ünnep rendezését. Végre Lermina Gyula mondott még meghatott szavakat. «Nem fogom azt kiáltani» így végezte be beszédét: «éljen Mickiewicz és éljen Lengyelország, mert nem szükséges életet kivánni annak, a mi halhatatlan!»

Igy ment véghez ezen lélekemelő és szép ünnepély, melyen még franczia és lengyel zeneművészek is közreműködtek.

Kolozsvár. *De Gerando Antonina.*

A NŐ A MODERN TÁRSADALOMBAN.*

(Első közlemény.)

Mélyen tisztelt Hallgatóim!

Engedjék meg, hogy figyelmöket ma egy oly kérdésre tereljem, mely mindegyikünket közelről érdekel: a nő helyzete ez s a reá váró feladat a modern társadalomban. Csak a minap hallottuk két előkelő társaságunk vitáját ama kérdés fölött: nők is felvehetők-e tagjaik sorába? A Kisfaludysták áperte kimondták, hogy nő a társaság tagja nem lehet, mert női Kisfaludyak nem születnek. Az orvosok nagy nehezen bebocsátották egyesületükbe a nőket is. Jellemző azonban, hogy ez utóbbi helyen a fiatal öregek, a régi gárda tagjai voltak a női jogok szószólói; az öreg fiatalok pedig ellenezték a dolgot.

Ezzel szemben csak nem régiben nyilt meg az egyetem s a gyógyszerészi pálya a nők számára, a Nőképző-Egyesület pedig, minden modern eszmének e bátor és derék előharczosa — a kezdet nehézségeitől nem riadva vissza — nyomban megnyitotta leánygimnáziumát.

A nagyközönség ez ellenmondásokkal szemben tétovázva áll. Nem tudja, kinek higyjen: az egyetemre bocsátó rendeletnek-e s a leánygimnáziumi bizonyítványoknak, vagy pedig a tudományos és irodalmi díszpolgárságot osztogató társaságoknak-e? Józan ösztöne s az életviszonyok nyomása majd helyes útra tereli. Addig is azonban nem árt, ha foglalkozunk a dologgal s kissé a szomszédba is elnézünk s megtudjuk, milyen helyet foglal el a nő a modern népek társadalmában. Engedelmükkel előbb egy kis szemlét tar-

* A «Lujza-Egyesület» novemberi gyülésén tartott előadás.

tunk a modern czivilizáczió kötelékébe nem tartozó s a régi népek felett.

A vad népeknél a nő helyzetét a fizikai erő dönti el. Testalkata gyöngébb voltánál fogva rabszolgája, igavonó, eladó barma a férfinak, a ki neki korlátlan s tegyük hozzá mindjárt: kegyetlen ura és zsarnoka. Belső Afrika néger törzseinél az asszony árúczikk; minden súlyos munkát ő végez; minden terhet ő hord; a férfi eladhatja, megölheti; ez ellen fellázadni nem mer; maga is csak fizikai életet él, ezért fél az erősebbtől és meghunyászkodik. Ily viszonyok között természetes, hogy félig állat marad és csak állati funkcziókat végez. Szülője, dajkája gyermekének; de nem anyja a szó nemesebb értelmében; rabszolgája férjének, de nem élettársa. Ezért hazug, gyáva és hűtelen, mint minden elnyomott. Egyébiránt nem sokkal jobb sorsban vannak az indiai *parsy* nők, kik kiszolgáló cselédjeik férjeiknek, még ha azok herczegek is; a kiknek férjük előtt leülniök nem szabad; vagy a délszláv népek asszonyai, kik a tarisznyát, útravalót, de még a puskatöltényt is férjük után hordják, ki nekik urok és birájuk.

Kelet többi népeinél a nő inkább fényűzési czikk — az élvezet eszköze; de a lelket ők is megtagadják tőle. Mohamed paradicsomába csak az igazhitü férfiak jutnak be; a khinai apa újszülött kis leányát vízbe fojtatja, ha kedve tartja, mint valami lelketlen jószágot; sőt a művelt Japán leánya sem tartja magát lelkes lénynek, még ha angol iskolában tudományos műveltséget szerzett is. Egyébiránt jó dolga van a keleti nőnek: a dologtól megkimélik, jól tartják, csecsebecsével ellátják, czifra ketreczben tartják, csakhogy abból ki nem eresztik, mint valami kedves állatot; sőt Algirban valósággal hízóba is fogják, mielőtt férjhez adnák. A mohamedán férfi annyi feleséget tarthat, a hányat eltartani bír. Khinában az úrinők lábaújját talpuk alá törik; megnyomorítják őket, hogy képtelenekké váljanak a járásra s csak cziczomáiknak éljenek. Japán női művészi kontyuknak rabjai, mely miatt fejüket éjjelre lehajtani nem merik. A külvilágtól kelet összes asszonyai el vannak zárva; fátyoltalanul őket idegen férfi szeme meg nem látja; gyalog az utczára ki nem lépnek, hanem függönyös gyaloghintón

vitetik magukat. Állatok ők is; csakhogy nem igavonó barmok, hanem beczézett, jól tartott, kalitkába zárt madarak, ölbeli ebecskék. Öntudatuk nincs; erkölcsi életet nem élnek; kötelességről, felelősségérzetről fogalmuk sincs. Állat féligmeddig a mi czigányasszonyunk is; csakhogy szabadon kóborló állat, a ki maga jár elesége után s addig él együtt házastársával, a míg kedve tartja; a czigány házaséletben különben szintén az erősebb joga érvényesül, csakhogy néha az asszony az erősebb.

Kissé mostohán bánt el a nővel Mózes törvénye is; a nőben csupán az anyát becsülte s a gyermektelen asszony közmegvetés tárgya volt; s bár az egynejűséget kimondotta, Ábrahámnak mégis joga volt Sára mellett Hágárt is tartani s azt Izsák születése után viszont elűzni. Noha pedig Deborahjukat birói székbe is ültették, s ámbár Judithjuk hősiessége s Eszter bátorsága az egész nemzetnek nagy szolgálatot tett, a zsidó férfi az asszonyt mégse tekintette magával egyenrangúnak, hanem a zsinagógából kizárta. Ki van az onnan zárva ma is.

A klasszikus antik világ felfogása a nőről a többi pogány népekhez képest már igen sokkal emelkedettebb volt. Az Iliászban Homérosz ugyan még csak a női szépségről dalol; de az Odisszeában már a női hűséget dicsőíti. Dodona jósnőjének isteni erőt tulajdonítottak; Sapphójukat koszorus költőjükül ünnepelték; vallásukban a női nemet megdicsőítették: az istenasszonyok szerepe nem csekélyebb, mint a férfi-isteneké; sőt az isteni bölcsességet is női alakban személyesítették meg; az emberi gyarlóságokon való felülemelkedést s az erkölcsi fönséget pedig Artemis képviseli. Sophoklesük Elektra és Antigone tragikus sorsával hatja meg szivüket. A mindennapi életben azonban mégis a nő összes tulajdonságai közül a testi szépséget becsülték legtöbbre; a hol ez a főpont megvolt — Aspasiáiktól — egyebet nem igen követeltek s a nőben a nőt és az anyát kevéssé tisztelték.

Annál nagyobb tiszteletben részesítette az anyát s a nőt a köztársasági Róma, hol a Vestaszüzeket a királyokkal egyenlő tisztelet vette körül; velök szemben érvényesült először az erkölcsi tisztaság megkövetelése is; a matrona pedig még meglett fiának is

parancsolt. Bezzeg megváltozott a nő helyzete a császárság korában; a nő lesülyedt oda, a hol Kelet asszonyai vannak: a pillanatnyi gyönyör eszközévé; s a matrónák helyét a Messalinák foglalták el.

A mélyre sülyedt nőt fölemelni a pogány vallásban nem volt elég erő. A kereszténység tisztító áramlata kellett ahhoz. A keresztényi alázat, a keresztényi önmegtagadás, a keresztény erkölcs volt csak képes lemosni a végső szakában elfajult pogányság bűneit. A kereszténység, mely a nőt az Istenanya képében megdicsőítette, eszményi magasságba emelte a nőt s a női tisztaságot. Nagy segítségére volt ebben a kereszténységnek a barbár germán népek nőtisztelete, kikről a római történetíró furcsaságkép jegyezte föl, hogy a nőknek csodás erőt s a jövőbe látást tulajdonítnak. Ez a tisztelet, egybeolvadván a keresztény eszmékkel, fejlesztette ki a középkori lovagság nő-imádását s a Szűz Mária kultuszt. Eszményibb, nemesebb erkölcsi föllendülést a világtörténelem nem mutat a múltban sehol; majd a jövőben fog akkor, mikor a nőt az őt erkölcsi felsőségénél fogva megillető helyre állítják. De ma még ez a kor, legalább a vén Európában, messze van.

A lovagkor eszményi fölfogását fölváltotta a renaissance. Dante helyébe Boccacció lépett; az Isteni Színjáték helyébe a Decamerone obscén jelenetei; Beatrice a sugaras magasba száll fel s itt alant átengedi a tért a florenczi péknének. A renaissance asszonya nem eszményi lény; az erkölcsi fönségnél többre becsüli az élet gyönyörét, melyben válogatás nélkül duskál és osztozik a renaissance férfiával; elméje fényesre köszörült, érzékisége lángoló, erkölcse semmi. A nápolyi Johannák, a Beatrixek, a Lucretia Borgiák korában a nő leszállott a piedestálról, melyre a lovagkor állította.

Megint a vallásra volt szükség, hogy fölemelje. Luther és a bibliaolvasás; s annak nyomán az ellenreformáczió. A renaissance szelleme a reformáczió szellemével skót földön ütközött össze; ez volt a szép Stuart Mária tragikuma. Észak asszonya Tudor Erzsébetben, a svéd Krisztinában s később a porosz Lujza királynőben foglalta el ujra a női erényt, a női kiválóságot megillető helyet.

Észak Semiramisa azonban túltett a Johannákon: II. Katalin udvara romlottság tekintetében versenyzett a XV. Lajoséval. A barbár orosz, művelődésében megkésvén, a nyugati czivilizácziónak erényeit még nem, csak bűneit birta elsajátítani. Versaillesban a renaissance-szellem, a barokk minden fokozatán keresztül, végkép elfajult; a La Vallière-ek helyébe a Pompadourok, a Maintenonok léptek. Az engesztelő áldozat mindezekért Márie Antoinette szép feje volt a nyaktiló alatt. A rémuralom őrjöngéséről — mikor a Notre Dame oltárán az emberi észt (vagy inkább esztelenséget) egy színésznő képviselte — nincs miért szólani; egy lázbeteg fantazmagoriája volt az. Nincs miért az első császárság ledérségeiről sem, a melyekben — mint az afféle parvenu társadalmakban lenni szokott — több volt a rossz ízlés, mint a rosszaság. Elég az ahhoz, hogy a forradalom után a nő Európaszerte kezdte lassankint visszafoglalni azt a helyet, melyről a renaissance s a rococo élvezetei kedvéért lemondott. A német irodalmi újjászületés — főkép Schiller, Goethe, majd a romantikusok — visszaadta a nőnek azt a dicsfényt, melytől az előbbi korok eldurvulása, majd ledér erkölcsei megfosztották.

A XIX. század, mely a nagy forradalom eszméinek megvalósítására vállalkozott, az emberi jogok eszméit kiterjesztette a nőkre is; s a legnemesebb gondolkozók arra kerestek módot, hogy lehetne a nőt, az előbbi korok gyászos öröke gyanánt reá maradt erkölcsi kiskorúság alul felszabadítani. S míg a Szajna partján a második császárság közfelfogása a nőt még egyre szép, törékeny játékszernek, erkölcsileg pedig beszámíthatatlan gyermeknek tekintette: Angliában, Svájczban és Németországban megindult a mozgalom a nők egyenjogúsítása iránt.

Nem eszményíteni akarták a nőt, mint a középkor; sem kiskorúságában meghagyni, mint a II. császárság; sem élvezetekbe fojtani nemesebb öntudatát, mint a renaissance; hanem az erkölcsi felelősség érzetére akarták emelni. Ehhez azonban — érezték jól — szükséges volt az is, hogy a nőt a szellemi gyámság alól kibocsássák; azaz, megadják neki a tanulás szabadságát, hogy azután a képességének megfelelő életpályák is megnyilhassanak előtte.

A nehézségek rendkívüliek voltak. Legtöbb bajt okozták — mint minden újításnál lenni szokott — maguk a nők, illetőleg közöttük a túlzók, a kik a nőemancipácziót a nők elférfiasodása gyanánt magyarázván, modorban, ruházatban, életmódban a férfiakat utánozták s ezzel az egész mozgalom hitelét megingatták. A túlzók szertelenkedéseire a közvélemény nyugtalan lett; a családi élet alapjainak megingásától félt s egy akarattal állt sorompóba a családi élet vélt megtámadói ellen. A józan, higgadt elemeknek óriási erőfeszítésére volt szükség, míg a közvéleményt az iránt megnyugtatni sikerült, hogy *a nő-mozgalom nem a nőnek természetes mivoltából való kivetkőzését, hanem inkább természetes adományainak tökéletes kifejtését s legfőkép erkölcsi fölemelését* jelenti. A küzdelem azonban még ezután sem volt könnyü. A haladásnak makacsul útját állta a maradiság, a tömegek csökönyössége. A szabadelvű írók már régen döngetik a maradiság korhadt falát; rést ütni rajta azonban csak Tolsztojnak és Ibsennek sikerült, ki Nórájában mutatott rá, mily végzetes lejtőre juthat a legtisztább szivű nő is a régi játékszer-nevelés mellett; a darab végét sokfélekép kommentálták; egy azonban bizonyos: hogy a Nórák kezdenek ébredezni mindenfelé; sőt a másik oldalon, férfi részen, a legcsökönyösebbek is érzik, hogy a modern élet bonyolult viszonyai közé állított nőt erkölcsi öntudat nélkül való gyermeknek meghagyni legalább is veszedelmes.

Ezt érzik ma már a francziák is, hol a nőt — az udvariasság örve alatt — sokáig erkölcsi kiskorúságban hagyták. Ma már a helyzet nagyot változott. Igaz ugyan, hogy a társadalom — a külsőségeket illetőleg — ma még ragaszkodik a régi felfogáshoz (hogy többet ne említsek: a 25—30 éves, meglett leány nem léphet anyja nélkül az utczára, ellenben a 16 éves gyerekasszony szabadon jön-megy színházba, bálba, a merre neki tetszik; ilyen következetlenségre vezet az elvek merev alkalmazása); azonban a kor szelleme elől elzárkózni nem lehet, útat lel az magának mindenüvé: íme, a köztársasági kormány által kidolgozott s ma már minden franczia iskolában érvényesülő új nőnevelési rendszer ép abban csúcsosodik ki, hogy a nőt erkölcsi öntudatra ne-

velje s így az erkölcsi kiskorúság alól felszabadítsa. Komoly szociologusok állítása szerint az eredmény máris észrevehető s még inkább észrevehető lesz a jövőben; ez intézménytől a franczia társadalom átalakítását, erkölcsi megujhodását várják. A franczia nők ma már tényleg kezdenek komolyan dolgozni. Az önállóságra utaltak közül nagyon sokan találnak munkát és tisztességes megélhetést a kereskedelem és ipar körében; de nagyon sok a családanya is, a ki ily módon segít férjének családja fentartásában. A párisi Bon Marché egymaga sok ezer nőt foglalkoztat s annak pár év előtt elhúnyt tulajdonosa — egy művelt lelkű, okos özvegyasszony — először gondolt arra, hogy üzletében a maga alkalmazottjainak nyugdíjalapot teremtsen s e czélra 5 millió francot ajánlott föl. Temérdek nő talál — pontosságot, kitartást s magasabb foku értelmiséget követelő — elfoglaltatást a jótékonysági intézményekben. Az egyetemet, mely ott a nőknek mindjárt a köztársaság szervezkedése befejeztével — mintegy 25 év előtt — megnyilt, nagyon sok nő látogatja, nem csupán rendes hallgató, hanem meglett, éltes nők, családanyák is; Buisson erkölcstani előadásain a Sorbonne-ban, annyi a nő-, mint a férfihallgató, sőt olykor több is. Nőorvos ma mintegy 15 gyakorol Párisban; némelyikük valóban keresett és tisztelt nevet vivott ki magának férfi-kollegái között is. A tudomány azonban, úgy látszik bennük a nőnek nem ártott, mert szinte kivétel nélkül boldog feleségek és jó családanyák; egyiknek-másiknak férje is orvos, vagy más hivatást folytat; de tény az, hogy magával szellemileg egyenrangu nejét mindegyik jobban megbecsüli, mint az a franczia házastársak között eddigelé általánosan tapasztalható volt; s az ily nők többnyire nemesítőleg hatnak férjeik erkölcsére és egész környezetükre is. Legnagyobb tért hódítottak azonban Franczia-ország müvelt női a nevelés terén. Ma ugyanis Franczia-ország összes leányiskoláiban nőtanítók végzik az oktatást, férfit csak nagyon kivételesen alkalmaznak, igazgatóul pedig egyáltalán nem; sőt a tapasztalat azt mutatván, hogy a nők a kisebb fiúgyermekek oktatásában is több eredményt birnak elérni, az intéző körök törekvése oda irányul, hogy a fiú-elemi iskolákban is — legalább

a 10 éven aluli gyermekeknél — nők végezzék az oktatást; egyre nagyobb tért juttatnak a nőknek a tanfelügyelet megfelelő ágaiban is. A tanítói hivatás őket a családi élettől el nem vonja, mert a franczia tanítónők nagy része férjes, családos s mint erre illetékes, komoly sociologusoktól hallottam, az okos, helyes családi életre ők adják meg a példát. Ezt jól esik konstatálnom.

Annál szomorúbbak a viszonyok Olaszországban. Az olasz nő ma még csak játékszer, rabja a körülményeknek és szenvedélyeinek; az erkölcsi felelősségérzet fogalma benne alig dereng; fékezője a félelem, fő lelki rugója a hiúság. Súlyos itélet ez, a mit mondok, de sajnos, a tények, s maguknak az eszmélkedő olasz sociologusoknak megfigyelései is, igazat adnak nekem. Az olasz családi élet ma sivár, kietlen; a házastársi élet nem az, a mit a tisztultabb erkölcsi felfogás állít fel ideálnak; a gyermekek csak úgy Isten nevében nevelődnek, még ha a majomszeretet a kényelem minden raffinériájával s az élvezetek minden nemével elhalmozza is őket. Az eredmény az erkölcsstatisztika megdöbbentő adataiból olvasható ki.

Budapest. *Geőcze Sarolta.*

(Folytatjuk.)

A TANÍTÁS NEVELŐ CZÉLJA.*

(Első közlemény.)

Bevallom mindjárt jó előre, úgy sem maradhat sokáig titokban mélyen tisztelt hallgatóim előtt, hogy a miről beszélni akarok, nem új dolog, legalább is olyan idős, annyi éves, a hányat dobbant a birásáért, a birtokáért az örök emberiség minden egyes tagjának vágyakban gazdag, vágyakért küzdő szíve, a hány sóhajtást küldött az ég Urához *érte* a reménység és az ihlet szárnyán a halandó, a mulandó ember halhatatlan lelke. Igen, az örök ifjú problemáról, a bölcseség sokat keresett kövéről, a szív legédesebb álmáról, a lélek leghatalmasabb, mindent befoglaló vágyáról, *a boldogság és boldogítás* összetett magasztos eszméjéről óhajtok szólani — nem külön, magában állva, elszigetelve egyedül, hanem mint része a nagy működő, mozgó, lüktető valóságnak, mint parányi tagja, munkása az előre törekvő, küzdő társadalmakra, nemzetekre oszlott emberiség óriási családjának. Mert hiszen a mit elmondandó leszek, nem az én gondolatom, nem az én érzésem, nem az én vágyam, nem az én álmom: valamennyiünknek közös birtoka, mindnyájunknak közös kincse, közös öröksége, közös czélja, a mely bennünket testvérekké avat.

Az emberi szívnek, léleknek megfigyelője, búvára, a hivatásánál fogva tanító-nevelő egyén önkénytelenül, természetszerűleg többet, tervszerűbben foglalkozik a boldogság és boldogítás kérdésével, mint az emberek általában. Ha szereti munkáját, ha szereti

* A Mária Dorothea-egyesület budapesti tanítónői szakosztályában tartott előadás.

a gyermeket, az ifjúságot az Isten képére alkotott embert — és a nevelő elnevezést csak ebben az esetben érdemli meg — akkor lassanként olthatatlan vágy, mondhatnám türelmetlen és követelő vágy tölti be a lelkét, hogy növendékeit a *boldogítás útján* elvezesse, eljuttassa a *boldogság forrásához.*

Mert mi más a nevelésnek, a tanításnak a közvetett, a távolabbi czélja a nagy *életczélnak, a boldogság kérdésének* munkálásánál? Igen, a tanító-nevelő egyénnek folyton és folyvást éber gonddal maga előtt kell látni ezt a *czélt,* neki a *jelenben* a *jövő* érdekében kell munkálkodnia, neki egy pillanatra sem szabad felednie, hogy ő megbizatását nemcsak az emberektől nyerte. Az emberi lélek közvetetlenül Istentől származik, a szellem, a szív ápolása, gondozása, fejlesztése, tökéletesítése a mindenható nevében az ő segítségével kell hogy történjék! Isteni erő szükséges a nevelés nehéz munkájához és higyjünk abban mindnyájan, mi nevelők különösen, hogy ez az isteni erő, ez az isteni segítség nem marad el azoktól, a kik létezésében feltétlenül biznak, a kik az Isten világát, a lélek és szív világát saját magukban is ápolják, gondozzák, tökéletesítik.

«Kincs a szív, melyet Isten, mint az anya elváló gyermekének amulettejét, midőn e földre helyezett, kebletekbe rejtett, hogy az *megőrizzen,* míg távol vándoroltok, s ha majd megtértetek, rajta ismerje meg gyermekeit. Oh őrizzétek meg, e földön nincs mi, ha ezt vesztettétek, kipótolhatná károtokat.»

Tegyük hozzá:

És e földön nincs, a mi, ha ezt megőriztétek, boldogabbá tehetne benneteket. Eötvös ezzel a mély igazságú, szivből fakadó, szivekbe szálló gondolatával, melyet a Karthauzi egy sokat hányatott, önzésben gazdag, lelket ki nem elégítő élet után, mint örök igazságot hirdet a küzdő, a bolygó, a gyarló embernek, Eötvös ezzel a gondolatával a *boldogság forrásához* vezet el bennünket: mindenkinek saját szivébe van az rejtve. Az Isten rejtette oda, de reánk bizta, hogy megkeressük, hogy megtaláljuk. Segítsünk egymásnak e kincs keresésében, megtalálásában, megbecsülésében, megőrzésében, mint a hogy Eötvös segít nekünk.

Mi nevelők, tanítók egyetlen alkalommal, egyetlen órában, a gyermekekkel való érintkezés közben soha, soha se feledjük el Eötvösünk ezt a mondását, mert ez különösebben nekünk szól, bennünket illet, a mi örökségünk, a mely reánk nagy, nagy kötelességeket ró.

A boldogság forrása hát egészen közel van hozzánk, tőlünk el sem választható, a miénk, tulajdonunk, birtokunk, a mi isteni örökségünk és mégis hányan keressük, kergetjük egész életünkön át messze, idegen világokban, kutatunk utána ezer veszély között, rohanunk előre úttalan útakon, míg sokan elfáradva, lélekben megöregedve, az áldatlan munkában teljesen kimerülve, megtörve kidőlünk, a nélkül, hogy az igéretföldébe csak egyetlen pillantást vethettünk volna.

Az élet kegyetlen, mondjuk, a körülmények szigorúak, kérlelhetetlenek, a világ, a sors önzőn, az egyénre való tekintet nélkül intézi az eseményeket, még a végzetet is emlegetjük — a gondviselést ritkábban — meg a szeszélyes, személyekben csöppet sem válogatós szerencse istenasszonyát! — De csak ritkán, ritkán jut eszünkbe, hogy az emberek körülményeit, az élet, a sors munkáját, a végzet hatalmát, Fortuna eljárását az illető egyén lelki világával, lelki életével, legbensőbb egyéniségével, az istentől nyert talizmánnal, *szivével* hozzuk összeköttetésbe, nem jut eszünkbe, hogy megfigyeljük, hogyan őrizte meg, hogyan használta fel, hogyan érvényesítette, értékesítette azt a kincset, a talizmánt, melyet Istentől nyert.

Nem, nem törődünk eleget a lelki élettel, a kincscsel, a talizmánnal, a szivvel és bár halljuk a bölcseket, a költőket kérve kérnek, hogy higyjünk nekik, hogy a boldogság és boldogtalanság kérdése *belső* igazság, csak perczekre hisszük el. Érezzük ugyan, hogy e perczek, melyben hitünk a saját szivünkből, lelkünkből fakadva, a saját egyéniségünk és egy felettünk őrködő gondviselés létezését hirdeti, hogy e perczek felemelőleg, megnemesítőleg hatnak reánk, érezzük e hitünk isteni eredetét, de nem szoktuk meg, hogy a belső lelkivilág hosszasabban lekössön. Pedig ez az a világ, a mely bennünket Istennel egyesít, ez az a kapocs, mely örökre hozzá fűz, ez

az a talizmán, a melyet tőle nyertünk, a melyről majdan megismer bennünket, gyermekeit.

Ennek a segítségével alkothatjuk meg magunknak a mindenható Istent!

Úgy érzem, úgy hiszem, úgy vallom, hogy mi emberek boldogabbak csak úgy lehetünk, ha az Istenhez, a minden tudás, minden szeretet, minden jóság forrásához közelebb jutunk és közelebb úgy juthatunk, ha a Tőle nyert kincset, talizmánt, a *szivet, lelket* jobban megbecsüljük, a lelki életre nagyobb gondot fordítunk, ha egymás cselekedeteit, a lelki élet e külső nyilvánulását, a belső világgal összeköttetésbe hozzuk, abból magyarázzuk, ha egymást megérteni igyekszünk. Ez esetben könnyebben is megbocsátjuk, elnézzük egymás gyarlóságait, több lesz köztünk a szeretet és elmondhatjuk az ihlet hangján a költővel «Ott van, ott van mindenütt az Isten, menyben, földön, itt van a szivemben.»

És boldog az az ember, — zúgjon bár a sors viharja bármily kiméletlenül — a kinek a szivében él az Isten!

Ne felejtsük ezt egy pillanatra sem, mi nevelők, tanítók, egy pillanatra sem!

Ébreszszük fel, nyerjük meg a gyermek lelkét a tudásnak, veteményezzünk benne gondosan, tegyük gazdaggá szeretetben, ébreszszünk benne erős, hatalmas bizodalmat az *ember*, a saját isteni eredete iránt? *Mi más az Istenbe vetett bizodalom és hit, mint annak a folytonos érzése, hogy bennünk munkálkodik az Isten.*

Gyakran, ha növendékeimmel együtt dolgozom, olyan különös lelkigyarapodást érezek, az anyag, a melyet magános szobámban kötelességszerűen választottam, megelevenedik, megváltozik, átalakul, átformálódik az érző lelkek hatása alatt, az isteni erő működik ilyenkor, igen, én érezem, hogy köztünk, hogy velünk, hogy bennünk van a leghatalmasabb, én látom Őt és kimondhatatlanul hálás vagyok. — Segítségével, a lelkek harmoniája útján belátok, bepillantok minden egyes kis növendékem szivébe, lelkébe és majd öntudatosan, de a legtöbbször öntudatlanul ébresztgetem benne a teremtő erőt. — Ilyen pillanatokban sejtem, hogy milyen-

nek kellene lenni a tanító, a nevelő munkájának. — Messze elérhetetlen távolban van tőlem, jól tudom, de ez nem sorvasztja el vágyamat, olyan hatalmas, mindent befoglaló e czél, hogy még így is érdemes küzdeni érte.

Küzdjünk lelkesen, bátran, fáradhatatlanúl együtt növendékeinkkel, mi ön- és czéltudatosan, ők ösztönszerűleg — lelki kincset nekik mi nem szerezhetünk, maguknak kell fáradni, gyűjteni, de mi vagyunk a közvetítők, nekünk kell a *módokról* gondoskodnunk.

Legyen a magunk lelki életének példája az irányadó. Nagyon jól tudjuk mindnyájan, hogy csak azoknak a tanult dolgoknak, ismereteknek van értékük, melyek igazán sajátunkká váltak, lényünkkel elválaszthatatlanúl összeforrtak, a melyek úgy tűnnek fel előttünk, mintha a mi, a saját lelki világunk teremtményei, gyümölcsei lennének.

«Az, ki életében sokat érzett és gondolkozott s érzeményeit és gondolatait elröppenni nem hagyta; oly kincset gyüjthetett magának, mely az élet minden szakában, a szerencse minden változásai közt gazdag táplálékot nyujt lelkének.»

Mondhatnám nincs tanítási óra, a melyben Kölcseinknek, e mély bölcsességű gondolata velem ne volna — a tudásnak egy iczipiczi, parányi részét közölhetem csupán egy-egy órában növendékeimmel, de azt akarom, hogy ez a parányi rész a lelkük részévé, szivük kincsévé váljék, azon vagyok hát, hogy «érzés és gondolkodás útján sajátjukká tegyem.» Mindent elkövetek, hogy gondolkodó, érző és akaró világukat az enyémmel összhangzásba hozzam, leereszkedem hozzájuk és felemelem őket magamhoz, szent harmoniában egy hatalmas rokonlélekké olvasztom a kis világokat, gondolatokat, érzéseket, nemes vágyódásokat szuggerálok nekik. — Valami gyönyörű látvány az az iskolában, mikor a lélek kiül az arczra, kifejezésre jut a szemben, mikor a gyermek öntudatlanul érzi, hirdeti isteni eredetét, «érzi az Isten csókját homlokán», a hogyan a költő mondja. — Maga sem tudja, mi történik vele, de boldog, kimondhatatlanúl boldog, az időt rövidnek találja, csodálkozik, hogy már elmult és mindenkit olyan jónak érez maga körül.

És a tanító is boldog ilyenkor. A lélekeket, a szíveket betöltő szellemi gyönyörűség az ő munkája, közvetetlenül az ő lelkéből áradt és mert érzi, hogy e végtelenül jóleső lelkiállapot elfeledteti vele a köznapi élet ezer furcsaságát, baját, nyomorúságát és a magasba, tisztább légkörbe emeli, hát elhatározza szent akarattal, hogy oda neveli a reábizott fiatalságot, hogy ez iránt az érzés iránt, *a lelki gyönyörüség, a szellemi kincs gyűjtése iránt* bennök olthatatlan vágy ébredjen, hogy majdan e kincs osztogatásával boldogságot áraszszanak maguk körül és a boldogítás útján eljussanak a boldogság forrásához, *a saját szivükhöz.*

Legyen szabad a saját munkakörömből vett néhány gyakorlati példával megvilágítani ezeket az állításokat, hogyan, mi módon igyekszem, törekszem annak az *ideális czélnak* a megvalósítására, hogy növendékeim szivét, lelkét gazdaggá tegyem s őket ilyen módon a boldogság forrásához eljuttassam.

Tartozom ezzel, bár érezem, hogy nehéz, nehéz lesz számot adni, a mit ebben az irányban teszünk az iskolában. Tanítom kis leányaimnak az I. osztályban a fiatal darú történetét, a ki erejének érzetében fiatal tűzzel azt hitte, hogy jobban ért a csapat vezetéséhez, mint az öreg, tapasztalatokban gazdag darú bátya, de bezzeg csakhamar belátta tévedését. Előttem ül a kis fiatal darú csapat, és vezeklik és mosolyogva szégyenkezik, bizony, bizony róluk írták ezt a történetet.

Aztán tanulunk a vadgalambról, meg a szarkáról — és kérdésemre, hogy kik a vadgalambok közöttünk, kik türelmetlenkedtek már valamely munka megtanulásánál, kik mondták, sőt hitték, hogy «tudom, tudom» és még sem tudták, feláll az egész kis sereg és gyón, illusztrál, mesél a saját életéből, bizony így volt, bizony így.

Aztán jönnek a mondák, a szép, hatalmas mesevilág, a mely mégis *igaz*. Ezek az átmeneti történetek, ezek vezetik át a gyermek lelkét a tisztán képzeleti-regevilágból a történeti igazságok világába. Tanulunk népmondákat, olvassuk pld. a Menedékkő feldolgozását Tompa után, a mikor a jó Isten csodatétellel akadályozta meg a vérontást. Mennyi alkalom a képzelő erő fejlesztésére, az Isten ere-

jének, hatalmának, jóságának, mindenütt jelenvalóságának szemléltetésére, a lélek gazdagítására!

Kérdem tőlük: kis leányaim, látták-e már maguk a jó Istent, hallották-e a hangját? — szólt-e magukhoz, hogy megakadályozza valamelyes helytelen cselekedetüket? én már láttam — mondom — és hallottam a hangját. — Egy perczre megdöbben a kis sereg, aztán szerényen a magasba törekszik az egyik ujjacska, a gazdája hallotta a jó Isten hangját, a mikor egy almát, egy tiltott gyümölcsöt akart a tálból a zsebébe csusztatni. Senki sem volt a szobában csak ő és a jó Isten, a ki megakadályozta a helytelen dolog elkövetését. Mindegyik tud valami hasonló történetet a saját életéből — és míg ezek elbeszélése közben erősödik, gyarapszik bennök az erkölcsi érzés, világossá lesz előttük a Menedékkő mondája, érthetővé a csoda, az emberek lelkében, szivében élő Isten munkája, erősödnek a hitben, bizalomban és a mondát sem feledik el, merem állítani *sohasem* feledik el, mert a lelkük részévé lett.

A hún és magyar mondák tanulásával egy tőlünk végtelenül távol álló korba pillantunk be, de a hősök megelevenednek előttünk, a sok csodadolgot velük együtt éljük át, sőt lassanként egészen közel jutunk hozzájuk, mert ráismerünk, hogy a mondavilág hősei is *emberek*, a kik örülnek, búsúlnak, haragusznak, megbocsátanak és kibékülnek, szeretnek és gyűlölnek. És mikor a gyermek lelke ezt az erkölcsi kapcsot, a lelki életnek ezt a közösségét a tanulmányaiban szereplő egyénekkel megérti, jobban mondva megsejti, akkor, a míg vele foglalkozik, gazdagodik a lelki élete, akkor a tanítónak nyert ügye van, akkor nem végzett hiábavaló munkát, akkor a növendék érzés és gondolkozás útján «*szívben élő tudományt*» szerzett magának. A lelke gazdagodott, az egyéniség fejlődött. És ha én az egész hún és magyar mondasorozatot megtanitom és ezt el nem érem, akkor hiába tanítottam. Mert akkor az anyagot rövid idő alatt kiveti, kiközösíti a lélek, a szív, mert nincs köze hozzá.

A napokban, mikor arról tanultunk, hogyan ápolták Szkythiában, az őshazában a magyar unokák lelkében azt a hitet, hogy nekik egyszer, ha megsokasodnak és megerősödnek el kell

indulni nyugat felé, el kell jutni a Duna és Tisza síkságára és el kell foglalni Attila örökségét — egyszerre csak, magunk sem vettük észre hogyan történt, felállt az egyik kis leányka és elkezdte mesélni azt a mesét, a melyet a szkythiai magyar nagymama mondhatott az unokájának, hogy ébren tartsa benne a vágyat a hazaszerzés iránt. Úgy is neveztük őt aztán az egész órán át: szkythiai nagymama. Mikor aztán csodálkoztam rajta és azt kérdeztem, hát honnan tudja, hogy így történt, hogy ezt mondta — együtt találtuk ki: mert ilyenféleképen szoktak a mostani magyar nagymamák is beszélni, ha valamely szép és nagy tettre vágyat akarnak ébreszteni az unokákban. Úgy van, valóban úgy van, nincs távolság időben, korban, ha felfedeztük, ha megtaláltuk a hozzánk hasonló örök embert.

A tanítónak a legapróbb költői mű tárgyalásától, pl. a «Szülő földem szép határa» című egyszerű kis daltól — mondjuk — «Az ember tragédiájá»-ig és a történelemben is minden, minden alkalommal meg kell érteni a saját szívével, lelkével, vágyaival, törekvéseivel az *embert*, a ki a művet írta, az embert, a ki a műben szerepel, az embert, a ki a történelmi eseménynek előidézője, képviselője, hőse stb. stb.

Neki érzésben és gondolkozásban át kell alakulnia. Át kell hogy rezegjen a lelkén Kisfaludy Károlynak, a sokat hányatott, küzdő ifjúnak honvágya, ott kell hogy rezegjen a hangjában is fájdalmasan, ha azt akarja, *pedig azt kell akarnia*, hogy a lelkeket meghassa, és át kell hogy érezze az örök ember küzdelmét az Ember tragédiájában, ha azt czélozza, hogy növendékei az erre vonatkozó magyarázatot megértsék. Katona József, a mi Shakespearünk, azt mondja nekünk, hogy ő maga Bánk bán és Petur bán és Tiborcz, a míg a darabot írja. Így kiált fel: «Én vagyok Bánk, én vagyok Petur» — de ha sohasem mondta volna, mi mégis szentül hinnők, mert önkénytelenül érezzük, hogy ezekben a hatalmas alkotásokban az ő lelke lüktet, hogy ezeknek egy nagyon sokat szenvedő, küzdő lélek, egy szenvedélyesen lüktető szív adott életet.

Budapest. *Berta Ilona.*

(Folytatjuk.)

A TÁRSADALOM VADVIRÁGAI.*

A mint jártam-keltem az élet utain, egyszer ragyogó, aranyrácsos kerthez értem. Sokszor hallottam már e kert szépségéről, a melyről azt mondták, hogy hozzá fogható nincs az egész környéken. Bementem. Gyönyörű, sima bársonypázsit terült el előttem, négy sarkán óriási pálmák legyezőit hajtogatta a szellő. Vakító fehér porondos széles út vezetett beljebb, a hol ezer színt játszó ornamentális virágágyak pompáztak a jó isten ecsetével megfestve és művészi kézzel rendezve. Odébb, az út mellett tíz-tíz lépésnyire lándzsalevelű, husos kaktuszok álltak őrt, mereven, mozdulatlanul. És jobbra-balra beláthatlan mennyisége a pompás virágszőnyegeknek; színes, illatos virághalmoknak. Végre új uthoz értem. Kétfelől, középen összehajló, egymásbafonódó akáczok huzódtak végig, belül boltozatot alkotva, oldalt és felül pedig, — mint valami óriás zöld, kapu — szépen négyszögletre lenyesegetve. Ránéztem a zöld megnyesett alagutra és visszafordultam. Kimenet bántott a sok merevtartású kaktusz őr, vakított a széles út fehér porondja; mintha visszapattant volna a lelkem a kiczirkalmozott virágornamentről és félve huztam el ruhám szélét nehogy valahogy megzavarja a bársonypázsit simaságát.

Mintha fázni kezdtem volna, — pedig forrón sütött a nap. — Milyen szép minden egyenkint is mégis együtt — milyen hideg! — gondoltam és lehorgasztott fővel, csalódva távoztam.

Tovább mentem. Zöldre festett léczkerités mellett orgona-

* A M. D. E. budapesti «tanitónői szakosztályának» januári ülésében tartott előadás.

bokrok ágai hajlottak ki az útra és mögülök valami édes, balzsamos rózsaillat áradt felém. Vajjon itt milyen a világ? Betértem ide is. Öreg, reszkető kezű kertész szedegette le az apró bogarakat egy rózsatőről és barátságosan mosolygott felém. «Tessék csak beljebb jönni, majd megmutatom az én kedves gyermekeimet.» És bejárta vélem az egész kertet. Kanyargós, keskeny utakon vezetett végig. Itt egy csomó illatos viola, ott bódító jáczint, amott egy tenger százszorszép mosolygott felém és utainkon mindenütt rózsák kisértek, égő vörös, patyolatfehér, viaszsárga és hajnalszínű rózsák. Oly szép, oly kedves, oly barátságos volt itt minden. Mintha minden szál virág köszöntött volna felém, mintha mind jó barátaim lettek volna. És alig birtam tőlük megválni. Boldogan, gyönyörrel eltelve távoztam.

Hazamenet utam a réten vezetett keresztül. Czilinderes urfi jött velem szembe. Vékony sétapálczájával az utszéli virágokat suhogatta le. Egyik meghajlott, másik derékban tört ketté, a harmadiknak meg fejecskéje hullott oda az út porába. Ott két fiú kergetőzött és nyomukban lelapult a fű, összeroncsolódott a virág. Amott egy kocsi közeledett. Nagy porfelhő járt nyomában s mire elhaladt, mire aztán eloszlott a porfelhő, hát szürke lett az utszéli fű, poros lett a piros pipacs, hamuszinű a kék buzavirág. Mintha mindnyájan tikkadoztak volna! Nekem is elállt a lélegzetem a hogy rájuk néztem és ők — mintha panaszkodtak volna, úgy néztek vissza rám. Összszorult a szívem és nagyon megsajnáltam őket. Szerettem volna leborulni hozzájuk és a szivemhez szorítani őket, megmondani nekik hogy: sajnálom, szeretem őket; jobban, mint a többit valamennyit, — mert hisz ők elhagyottak. Lehajoltam, felegyenesítettem a meghajlott fűszálakat, gyöngéden lefujtam nehány virágról a szürke port, de aztán abbanhagytam ezt is, hiszen oly sok volt az eltikkadt, eltiport virág; én magam meg: egyedül — mily kevés ahhoz a sokhoz! Mégis egyet felemeltem. Vadszegfű volt. Ni-ni! Hisz ezt tövestől tépték ki szegényt. Hazavittem, megmostam és beültettem egy cserépbe. Sokáig nem tudott kihajtani. Végre mégis kizöldült s apró piros virágocskák nyiltak rajta. Nem illatozott az igaz, hiszen csak egyszerű vadszegfű volt,

de ujra élt, virágzott s nekem nagyon kedves volt, annyira kedves, hogy nem tudtam visszavinni társaihoz. Hátha ismét lekaszabolnák, összetaposnák!

És valahányszor ránézek a kis vadszegfű-bokorra, mindig eszembe jut a három kert, erről meg a jó Istennek ez a nagy-nagy kertje, az egész föld kereksége és rajta a sok mindenféle virág, közte meg a sok mérges növény, a sok dudva és tüskés szamárkóró is.

A lélek, a gyermeki lélek olyan mint a virág. Kivált akkor tartom ezt nagyon igaznak, mikor a két kertre meg a virágos mezőre gondolok. Vannak a gyermeki lelkek közt is olyanok, a melyekbe nagy vigyázattal beoltanak minden szépet, minden jót; szépen, pontosan, valahogy olyan ornamentális, kiczirkalmazott arabeszkek formájára. És valahányszor egy kicsit ki mer hajtani a kijelölt körvonalakból, mindjárt ott terem az angol meg a franczia nevelő és óvatosan visszanyesi mindet. Szép ez a lélek, de kissé hideg; valami arisztokrata forma.

Aztán ott a másik faja a gyermeki lelkeknek. Azok, a melyeket szerető kéz ápol meleg odaadással, nemesít rajtok, ojtogatja, gondozgatja őket. Ezek a lelkek odaadók, barátságosak, melegek, mint a napsugár. És ilyet sokat találunk a középosztály gyermekei közt.

Aztán jönnek a szegény vadvirágok, az elhanyagolt, elmellőzött gyermeklelkek. Legtöbb ember lenézi, sok letaposса őket, mintha nem is volnának lelkek, mintha nem is volnának virágok ezek is, akár csak mind a többiek. Pedig ők is azok, ők is szeretnek élni, ha nem kábítják is el az embert illatukkal. Sőt néha, — lám, ha a havasi legelők buja talajába vetődnek — még illatoznak is. És ott a réten mily szépen mosolyog ránk a pipacs, égő piros, szerelmes színével; mily hűségesen tekint ránk a kék buzavirág! Miért nézzük hát le őket, miért szabad őket letaposnunk? Miért nem szeretjük a szegény vadvirágos gyermeklelkeket?

Ők azok, az alsó néposztály gyermekei. Ti didergő porontyok, a kik ott tipegtek az utczasarkon és hallgatjátok, a mint szegény anyátok rekedtre kiabálja magát az «Esti ujság egy krajczár»-ral;

Ti nagyobbak, a kik reggelenkint még sötétben tolvajlámpással járjátok be a házakat a reggeli ujsággal; aztán Ti rongyos ruhájuak, a kik szakadozott csónakczipőben csoszogtak végig a nedves aszfalton; Ti szegény elhagyottak, a kik csak akkor tudjátok, hogy van apátok, ha ütleget éreztek a hátatokon; Ti, a kiket magával czipel kolduló anyátok, hogy jobban megkönyörüljenek rajta az emberek; és Ti, a kiknek apja, anyja egész nap munkában van, míg Ti mehettek, a merre tetszik; ha akarjátok, hallhatjátok a csavargók káromló szavait, míg végre magatok is kedvet kaptok hozzá! És Ti mind, mind, a kik nem kaptatok helyet a gyermekmenhelyben, az árvaházakban és a kik itt jártok közöttünk, a kik magatokon hordjátok a nyomorúságtokat és a kiket mi oly ritkán látunk meg igazán, úgy, *a hogy meg kellene látnunk*. Pedig hát ha kívül rongyosak, piszkosak vagytok is, ott belül, a lelketekben még is van virág, ha csak szegény, porlepte vadvirág is. Nektek nem elég egy, két, száz, vagy akár ezer ember, megannyi tanító, iskola, hogy mindnyájan meg legyetek óva, mindnyájatok lelke megkapja a maga ápolását, mert hisz az iskolában is sokan vagytok, egyre kevés jut a tanító idejéből. Nektek mindnyájatoknak az kell, hogy *mi mindnyájan együtt és külön, egyenként* szeressünk mindnyájatokat.

Eszembe jut egy idevágó eset a közelmultból, a mikor *Hamplné Pulszky Polyxena*, ez az áldott szívű urinő a vásárcsarnokban figyelmes lett egy elhanyagolt külsejű fiuczkára, ki pár krajczárért hazahordogatta a vevők holmiját. Kikérdezte a kis fiut és megtudta tőle, hogy Oroszországból jött ide atyjával a ki nyelvmester volt.

Midőn azonban egyszer huzamosabb ideig feküdt kórházban, kijövetelekor nem találta fel többé atyját. Igy teljesen magára hagyatva hányódott-vetődött a fővárosban és apró szolgálatokkal kereste meg szegény a mindennapi kenyerét. A gyermek beszélt franczíául, németül és törte a magyart is; okosnak és tehetségesnek látszott és így sikerült Hamplné úrasszonynak őt az «Országos-Gyermekvédő-Egyesület»-be felvétetni. Ki tudja nem mentette-e meg e gyermek lelkét az elaljasodástól; ki tudja nem

adott e a jövő század társadalmának egy lángeszű embert, a ki még nagy dolgokat művelhet!

És most gondoljuk el, hány ezer ember ment el a kis fiú mellett, hány száz ember vette igénybe szolgálatát anélkül, hogy eszébe jutott volna, hogy ez a gyermek nem csupán az ő kosarának hazahordozója, hanem valami olyan kis emberke is, a ki érez és talán nyomorog, szenved!

Erre akarom én az Önök figyelmét felhívni igen tisztelt hallgatóim. Igen, erre a *látni tudásra*, erre az együttérzésre, a mely nem csupán passziv rokonszenvben, hanem *activ cselekedetekben* is nyilvánul. Nincs meg mindnyájunknak az a hatásköre, hogy az elhagyottakat egyletekbe felvétessük, nincs meg mindnyájunknak az a pénze, hogy e kis szükölködőket nagyobb anyagi támogatásban részesítsük; de igen is tehetségünkben áll, hogy e szegény kis proletárokhoz nehány jó szót intézzünk, hogy egyiknek másiknak egy csésze meleg kávét adjunk, hogy odaajándékozzuk valamelyikőjöknek félig elviselt meleg keztyünket vagy egy kis kendőt vegyünk neki, a melylyel rongyait födözheti és mindamellett ne ez az anyagi segítség legyen a fő, hanem a mi mosolyunk, meleg érdeklődésünk, barátságos intésünk. Kérdezzük meg, hol tanul, mit tanul, kérjük el tőle kis könyvét és buzdítsuk, serkentsük őt. Hány ilyen gyermek örül még annak is, hogy van valakije a ki kérdezi. És hány gyermeki szívben fakadhat ki a szeretet napsugaras melegére a szeretet, a hála, a gyöngéd érzés csirája! Hány komor, koraérett gyermekszívbe vihetjük be az öröm derüjét! Mindehez nem pénz kell, de érző szív. Lesz olyan vadvirág is, a melyről azt hisszük, hogy ez is kedves, szép, mint a többi és egyszer csak kiszivárog belőle az a gyilkos, mérges nedv, a hálátlanság. Hanem a miért van köztük mérges, eldobjuk-e a többit is?

Szeressük őket a lelkünk melegével, egyenkint, mindenki a maga kis körében, hisz oly nagy szükségük van nekik a társadalom minden egyes tagjára, legkivált pedig a nőkre és különösen reánk a középosztály nőire, a kik legjobban megérthetjük, átérezhetjük minden szenvedésüket. Aztán megtörténhetik az is, hogy ha majd

egyszer egyik-másiknak azt sugják fülébe, hogy minden kaputos ember gazember, minden finom ruhás asszony haszontalan csak azért, mert hát nem jár rongyosan — akkor talán eszébe jut majd az a meleg kávé, az a nehány meleg szó és — nem áll be a társadalmi rend felforgatói közé.

S egykor, talán sok idő mulva, ha majd mindnyájunk szivét áthatotta az irántuk való részvét és szeretet melege, talán nekünk is lesz erőnk olyan társadalmi intézmények megteremtésére, melyek a szegény gyermekek szenvedéseit csökkenteni, örömeit növelni képesek. Olyan intézmények megteremtésére, melyre oly méltán büszkék az angolok, s melyekről oly meleg szívvel emlékeztek meg a «Nemzeti Nőnevelés» hasábjain Waldapfel Fülöp, Farkas Jenő és mások.

De addig is gondoljunk meleg szeretettel rájuk, a társadalom szegény elhanyagolt vadvirágaira! Hiszen nagyon sok nemesített, illatos díszvirág is mi másból lett, mint az igénytelen vadvirágból.

Budapest *Dánielné Lamács Lujza.*

«LEÁNYAINK.»*

Mélyen tisztelt Tagtársak! Legelső sorban két dologért kell bocsánatot kérnem tisztelt Tagtársaimtól. Először is azért, hogy kezdő pedagogus létemre látszólag merészen neki állok olyan kérdés fejtegetésének és birálgatásának, melylyel előttem már sokkal avatottabb egyének foglalkoztak. De mentségemül szolgálhat, hogy csupán szerény nézeteimről, benyomásaimról adok számot s nem lesz talán haszontalan munka, ha e helyen leánynevelésünk egyik hibájára s e hibák okaira rámutatok, kutatva egyszersmind az okokat is.

Másodszor azért kérek bocsánatot, hogy lefoglaltam Legouvé «Leányaink és fiaink» című híres művének fél címét, mert erőt, bátorságot akartam meríteni abból, hogy ha csak ennyiben is, a nagy emberre támaszkodom, a mikor először lépek a nyilvánosság elé s először veszem igénybe t. Hallgatóim figyelmét.

Leányaink! Mennyit foglal magában ez a szó! Mennyi örömünket, a jövendőbe vetett mennyi szép reményünket! Szívünk örömtől és reménytől éled, ha előttünk látjuk azt a kedves, ifju sereget, melynek kezében van a jövendő nemzedék sorsa, mint leendő anyák, vagy mint leendő nevelők kezében. Olyannak látom ezt a lelkes sereget, mely hivatását átérezve, átértve bármely téren, legyen az a családi kör vagy a közpálya, szellemileg és testileg épen, akaraterősen és lelkesen küzd a férfi mellett. Ám ha én ilyennek látom, ilyennek képzelem leányainkat: a tapasztalás azt a szomorú feleletet adja rá, hogy: nem ilyenek, vagy legalább nagy részben nem ilyenek.

* A Mária Dorothea-egylet győri körében tartott előadás.

A multba térek vissza, hogy lássam, milyen *volt* a magyar nő és ebből megtudjam, milyennek *kellene* lennie a *mai* magyar asszonynak, magyar leánynak. Egy-két kifejezésünk arra vall ugyan, hogy pogány őseink eladták leányaikat azok jövendő férjeinek, de e szokás daczára is elmondhatjuk, hogy kevés népnél volt a nőnek oly tisztelt helyzete, mint a magyar népnél. A nő nem szolgálója, hanem viszontagságaiban, örömében osztályosa, felesége volt urának. Ez a tisztelet és megbecsülés nem csökken, végtül-végig lapozhatjuk bár történelmünk lapjait, és a magyar nő erre mindenkor rászolgált. Hűséges segítő társa férjének, a kor szellemét, nemes eszméit megérti és magáévá teszi s azok erényekké összpontosulnak benne. Igy teremtik a nyers, de egyszerű és tiszta erkölcsök Saroltát, Géza fejedelem feleségét; a keresztény korszak szent Erzsébeteket és szűz Margitokat, a fegyverzörgés, az alkotmány védelme Zrinyi Ilonákat, a tudomány fellendülése női meczenásokat, Lorántffy Zsuzsánákat ad nemzetünknek. Minden kornak meg vannak a maga nőideáljai, melyekhez a kor, sőt az utókor asszonyai igyekeznek felemelkedni. Kell lenni korunknak is nőideáljának. De hát hol van, melyik az? Quintus, Kenedi Géza már ezelőtt jó pár évvel azt mondta: a század megvénhedett és elvesztette eszményeit. És én mondom: egy eszményét se vesztette el inkább, mint női eszményét. Korunk alatt értem csupán jelen éveinket, a századvéget, a divatosan «fin de siecle»-nek nevezett időszakot, mert jelen tizedeinket a század elejének vagy derekának éveivel nem lehet egy kalap alá vonnunk semmi tekintetben sem. Egészen más volt amaz idők szelleme, lelke; akkor volt lélek és a lélekben nemes tűz. Most ez hiányzik. Ha miben előbbre vagyunk, az épen a nők helyzete. Meglátjuk, a jelen állapotok mellett mennyit ér ez is. A kor, az idő hozta magával, hogy a nő szelleme a művelt világban és nálunk felszabaduljon. Mert igaz, hogy a nő hazánkban tisztelt, becsült tagja volt a társadalomnak, sőt jogi helyzete némely tekintetben jobb a mainál, mert a földbirtokos özvegy nemes asszonynak szavazata volt, de szelleme nem kapta meg azt a táplálékot, melyre különben számot tarthatott. Ma már, korlátok között ugyan még, de kifejtheti ere-

jét és tehetségét úgy és azon a téren, melyen legerősebbnek érzi magát, hova akarata és hajlama vonzzák. Ezt értem és érti minden lelkes és avatott híve a nőnevelésnek nőemanczipáczió alatt, nem pedig azt, hogy a nő szájában ott füstölögjön a czigarette, hogy részt követeljen a férfias mulatságokból s a férfi társaságokban minél szabadabb szájjal beszéljen. S ezek merik szájukra venni a nőemanczipáczió szent nevét, pedig ezek csak vad hajtások, melyek a nemes tőt akadályozzák égre törésében. Mert a legtöbb embert, kik nincsenek e szó értelmével tisztában s kik csak ezt a vívmányt látják, megtévesztik és arra vezetik vissza, hogy maradjon a leány kizárólag a főzőkanál mellett s csak azt tudja, hogy az esőt okosabb az eresz alól néznie. Pedig az az emanczipált nőalak csak tantusz, hamis arany, az igazi jelszavaival, de ennek nemes tartalma nélkül.

Az új életre ébredt, művelt női lelket elfogadhatjátok ragyogó arany gyanánt, aggódó apák és anyák. Ha évszázadokon át parlagon hevert is a női szellem, most új világ, új tér nyílván számára, lelkének természetes finomságát a tudomány eszméinek, vívmányainak felfogásával még inkább megnemesítheti.

De ime! a megvénhedett kor, mely nem tudja megteremteni a felszabadult női szellem ideálját. Megteremti annak torzát, parodiáját, az úgynevezett «emanczipált» nőt, a ki minden finom nőiesség alól felszabadítja magát, de a szellem, a tudomány tüzében megaczélosodott, megnemesedett nőalakot, női eszményt, a kihez anyáink, leányaink felemelkedhetnének, nem képes megalkotni. A század vége felszabadította a nőt, de azt hiszi, hogy ezzel egyszersmind megfosztotta idealis vonásaitól.

De hát, a bölcsek példáját követve, a hibát ne másutt, hanem magunkban, leányainkban keressük. Honnan veszszük az eszményhez az alapvonásokat? A valóságból. De ha a valóság ezeket a vonásokat csak eltorzítva, elferdítve adja! Hogyan alakuljon meg ezekből az ideál? Ha a nemes vonásokat csak elvétve, elrejtve találjuk! És századvégünknek nincs meg az a felujító, megelevenítő ereje és valljuk be, akarata sem, nincs meg a nőtiszteletnek az a mértéke, mely e pár, itt-ott található vo-

násból magának ideált alkotna és azzal küzdene a meglevő torz ellen.

Mert lássuk, az a nemes szellem, magasabb légkör, melynek ezeket a vonásokat belé kellene nevelnie leányainkba, uralkodik-e az iskolákban? Azért szólok előbb az iskolákról, mert ezek nyilvánosak lévén, jó és rossz oldaluk előbb szembe ötlik. Azután teszem vizsgálódásom tárgyává a családi kört.

Vannak leányiskoláink; és pedig vannak általános műveltséget adó intézeteink, polgári és felsőbb leányiskoláink s vannak olyan intézeteink, melyekben, a mellett, hogy általános műveltségük mintegy betetőződik, szakműveltséget is nyernek leányaink, mely műveltség egyszersmind kenyeret is ad kezükbe.

Beszéljünk először azokról a leányainkról, kik csupán az általános műveltség megszerzése végett mennek intézetbe. Sajnos, ezeknek a lánykáknak legnagyobb része rabsága idejének tekinti azokat az éveket, melyeket az iskolában, intézetben tölt. Már itt, komolyabb, tartalmasabb munka helyett reménykedve bontogatják szárnyacskáikat, hogy bódultan rohanjanak abba a szines káprázatba, melyet vágyódó lelkük előtt a jourok, bálok, zene, tánczosok, előttük mindeddig tiltott dolgok együttvéve alkotnak. A versengés azért, hogy melyikük első szépségben, gazdagságban, az apa nevességében avagy rangban, ha másként nem, mutogatásával a meg nem levőnek, megkezdődik már itt, az intézet falai között s folytatódik elmérgesedve, léhán künn, a társaságban, hol újra összekerülnek s a czél? A czél minél jobb parthie szerzése. Ez az a magasabb czél, melyért leányaink jó része törekszik, hogy a férj adja meg az apa után a rangot, a jövedelmet a további ragyogáshoz.

Az intézetbe is miért adják az úgynevezett «jó családok» gyermekeiket? Mert a bontonhoz, a jó neveléshez, értvén jó nevelés alatt az előkelőségnek, ha csak legalább a látszatát, tartozik, hogy egy-két évig «felső leányok» legyenek. Hogy ott mennyit tanulnak, az mellékes a szülők előtt. Megkapja-e a lélek azt a finom zománczot, melynek neve lelki nemesség, azt meg sem látják, de nem is tartják elengedhetlenül szükségesnek. De hát

hogyan is kaphatnák meg itt ezt a zománczot, ha annak legvékonyabb hártyáját sem hozták magukkal a szülői házból! Annak csak meg kellene erősödnie, szilárdulnia. E pár szavammal már oda czélzok, hol a hibát kell majd keresnünk.

Különösen a fővárosi lányokról beszélek itt, de ráillik e kép a vidékiekre is, a kiknek szintén nem tartalmasabb belső világa s csak a legelső érintés kell, hogy a forgatag őket is magával ragadja.

Van egy másik csoportja leányainknak, melyhez lelkem egész hevével fordulok, melynek én is egyik tagja vagyok: azok a lányok ezek, kik saját erejükre vannak utalva, oda állnak a férfi sorba és küzdve küzdenek a kenyérért. Ezek nagy része, sőt mindannyija a középosztályból kerül ki. A szülők biztosítani akarják gyermekeik jövőjét, kenyeret akarnak kezükbe adni s a többek között a tanítónői pályára szánják őket, mint a mely legjobban megközelíti a nő természetes hivatását. Ennek a csoportnak tehát nagy részét a szükség, a kenyérkereset viszi erre a pályára, egykettő akad közöttük, kit csupán a kedv, a lelkesedés vezérelt. Minden esetre tiszteletre méltó törekvés és felemelő látvány, mikor egy sereg fiatal leány neki indul az életnek, hogy megálljon és járjon a maga lábán, hogy kenyeret keresvén, egyszersmind kötelességtudó, lelkes tagja legyen annak a gárdának, mely majdan az apró nemzedék nevelője lesz. E sereg azzal a gondolattal, hogy szülőinek terhet vesz le válláról, tehát, hogy önállóan, a maga erejéből keresi meg kenyerét, egyesíti a munkakedvet, a kötelességtudást, a lelkesedést új hivatása iránt, mint a melyek azt a kenyeret kétszeresen jóízűvé teszik, a fáradság kisajtolta verejtékcsöppet felszárítják, a leányt feladata magaslatára emelik.

És hát ilyenek-e tanítónőink mindannyian? Szivemnek kedvesebb volna az a felelet: igenis ilyenek; de hát csupa álszégyenből takargassuk hibáinkat, szemet hunyjunk azok előtt? Sőt reá kell mutatnunk azokra, felkutatnunk az okokat s alaposan kivágnunk a beteg részt.

És fájó szívvel mondom, hogy tanítónőinknek nagy része nem ilyen. A legtöbbjének életéből hiányzik az a vezércsillag,

melynek fényénél magasabb czélt látna maga előtt. Mert többnyire miféle lelki tartalmat hoznak az intézetbe? Hozzák azt a gondolatot, hogy ime nekik iskolában kell ülniök, holott társaik legtöbbje, különösen vidéken, hol a negyedik polgári osztálylyal majdnem mindenütt befejeződik a leányok nevelése, belép a nagy leány sorba, kapja az új ruhákat, járja a zajos mulatságokat s fő vágya amazoknak is, hogy úgy szünidők alkalmával szintén részesüljenek effélékben. Nem találják meg azt a gondolatot, hogy lelkük napról-napra tartalmasabb lesz elhagyott társaikénál s nem tesznek összehasonlítást, hogy hiszen az ő életük mennyivel nemesebb irányú, hogy az a szellemi kincs, melyet ekként szereznek, felemeli, megkülönbözteti őket annyi más lánytól. S ám, ha magasabb szempontok nem lelkesítik, tanulásuk is csak amolyan alant járó marad. Itt sem látják meg a magasabb czélt, nem azért tanulnak, hogy szellemi kincsük gyarapodjék, látókörük szélesebb legyen, hanem azért, hogy máról holnapra a leczkét tudják.

Sötétebb színeket vettem talán a hiányok ecseteléséhez, mintsem az a valóságnak teljesen megfelelne, de ha az ember javítani akar, gyakran a legszélső határokig el kell mennie, hogy meghallgatásra találjon, gondolkozásra indítson, cselekvésre birjon.

Mert igen nagyon szomorú volna, ha leányaink egyik csoportjában sem találnók meg a komolyan, nemesen, okosan érző és gondolkozó felvilágosult nőt. Mindkét részen feltalálhatók azok, ha ritkaságszámba mennek is és épen ezekhez fordulok a baj okának felkutatása és orvoslása végett. Azt hiszem, igazat adnak nekem, mikor Campan asszonynyal tartok, a ki Napoleon e szavaira: «A régi nevelési rendszerek nem érnek semmit sem; mire volna szükség tehát, hogy az emberek helyesebb nevelésben részesüljenek?» azt felelte: «Anyákra». Igenis anyákra, kik képesek legyenek úgyszólván a bölcsőtől kezdve helyesen vezetni leányaik gondolkodásmódját, irányitani érzésvilágúk fejlődését. Mert mindeddig a gyermek nevelése csupa esetlegesség, csupa véletlen, akár jól, akár rosszul sikerül. A nevelési eszközök, a körülmények hatása úgy is nagyon különböző a gyermek vérmérséklete, lelki életének más és más berendezése szerint; hát még, ha nincs, a ki ezen esz-

közöket és körülményeket öntudatosan felhasználná, ha nem tudja megkülönböztetni az anya a kórót a virágtól, amazt kitépve avagy meg sem engedve, hogy a gyermeki lélekbe kerüljön, emezt gondosan ápolva. Régi neveléstani hasonlat, hogy a gyermek lelke fehér lap, melyre a betüket a körülmények, külső benyomások írják vagy Campe szerint «a leglágyabb viasznál is tízszer lágyabb s egyszersmind oly különös sajátsága van, hogy alakját nemcsak látható illetés, hanem még csupa jelenléte valamely festménynek, csupa hangja valamely szózatnak, felszálló illata egy virágnak szembetünőleg elváltoztatja!» Nem kétszeresen, százszorosan kötelessége-e az anyának ügyelni, hogy a fehér lapra csak ragyogó betük iródjanak, a lágy viasz csak szép, nemes alakot vegyen fel? És ehhez járul a fiú és leánygyermekek lelkének azon különbsége, hogy a lányka lelkéből mindez a szép, jó és nemes egy fokkal gyengédebb, nem gyengébb, csupán gyengédebb fényben sugározzék vissza. De a legtöbben épen a gyengédséget gyengeségnek magyarázzák, s nevelik a leányt gyengének, kin a sors, a körülmények, a környezet hol itt, hol ott lök egyet, a nélkül, hogy az ellenállóképességét, akaratát csak egyszer is elővenné; nincs meg hozzá a tehetsége, de meg a kedve sem. Hiszen sokkal jobb átengednie magát annak az áramlatnak, melynek neve szokás, sors s a mely viszi, Isten tudja, hová? szeszélyes játéka szerint jóra vagy rosszra. Mert hiszen azokba a lányokba, kiknek elég módjuk van arra, hogy ne kényszerüljenek pályát választani, vagy kiknek, bár szükségük volna reá, a család helytelenül alkalmazott büszkesége nem engedi ezt, minek is azokba önállóságot, akaratot, magasabb életczélt belénevelni? hiszen csak bajt okoznának szülőiknek, a mikor férjválasztásra kerülne a sor. Mert akkor azután nagyon válogatósak, akárkit, értve az «akárki»-séget különösen a szellemi és erkölcsi színvonalra, nem fogadnának el. Mig ellenkező esetben ugyanezek a lányok beérik egy-két czifra ruhával, ékszerrel, néhány léha mulatsággal, végül valami mutatós parthieval. Azután folytatják előbbi életüket és nevelnek hasonló üresfejű és üresszívű leányokat.

Azok a leányaink, kik pályát, akár tanítónői, akár más

pályát választanak, ezek sem hozzák mindig magukkal a léleknek azt az erősségét, önállóságra való képességét, melyet azután tovább fejleszthetnénk, teljesen megszilárdíthatnánk, melyre, mint alapra építhetnénk mindent. A szülők azzal a szándékkal bocsátják útnak lányaikat, hogy majdan a saját erejük legyen egyetlen támasztékuk és sajátságos, még sem igyekeznek minél biztosabbá, erősebbé tenni ezt a támasztékot, hagyják a maga sorsára a lánykát.

Feltünhetett talán tisztelt Hallgatóimnak, hogy a leányoknak főként gyengeségéről beszélek, de teljesen igazat adok Legouvénak, a mikor azt mondja: «Oh a gyengeség! a gyengeség! ez a legvégzetszerűbb bűn, mert minden bűnt magában foglal, minden bűnre képesít. Hiába van meg bennünk a jóság, az egyenesség, az igazság, ha gyengék vagyunk, mert a gyengeség zsákmányul vet oda bennünket mások rosszaságának, mások bűneinek, mások romlottságának. A gyengeség ajtó, melyen át környezetünk minden betegsége, lelkünkbe hatol!»

Azért, édes anyák, gyengéddé, de erőslelkűvé neveljétek leányaitokat, hogy ezen a szilárd alapon emelkedjék a jónak, szépnek monumentális épülete. És akkor reméljük, hogy a jövő század első éveiben megterem az a női ideál, a mely lesz erős, okos, művelt szellemű és lelkű, de nem marad meg vágyódó lelkünknek csupán ideáljául, hanem leszáll rövid időközön a földre s lesz az okos és nemes férfinak családi körben és közpályán méltó társa.

Győr. *Kiss Mariska.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Erzsébet királyné a nőemanczipációról. Christomanos Constantin, gyászos véget ért királynénk görög nyelvmestere, «Tagebuchblätter» czimű német könyvében, melynek első kötete a karácsonyi könyvpiaczon jelent meg, emléket akar állítani a Halhatatlannak. A költő rajongó szivével irt naplójegyzeteiben, melyekben a bécsi udvari felfogás szerint sok a lirai — a költött — elem, a királyné lelkivilágára ragyogó fényt vető epizódokat örökít meg azokból az órákból, melyeket mint görög felolvasója és kedvelt sétáin egyedüli kisérője vele töltött. A könyv elejétől végig érdekes olvasmány s csak fokozhatja a rajongást, mely Magyarország őrangyala iránt lelkünkben él, s annál érdekesebb, mert a királynét, mint a legérdekesebb egyének egyikét, mint költőt és mint filozofust mutatja be. Költő szive és érzéseinél fogva, filozofus az emberekről, a világról a természetről alkotott felfogásánál és életelveinél fogva, melynek megnyilatkozását legtöbbször a királynénak tulajdonított nyilatkozatok idézetéből és a nagy lélek életmódjának leirásából láthatjuk. A számtalan beszélgetések mindenike egy-egy olyan gondolat magvát rejti, mely nem csupán érdekes, de elmélkedésre és megszivlelésre méltó. Mutatóul idézzük a naplójegyzetek 62-ik lapjáról a királynénak a nőkérdésre vonatkozó nyilatkozatát. «A nőnek szabadnak kell lennie» — szólt a királyné ; «gyakran érdemesebb rá mint a férfi. Legjobb példa erre George Sand. Hanem a mi az *ugynevezett képzettséget* illeti, annak ellene vagyok. Minél kevesebbet tanulnak a nők, annál értékesebbek, mert annál többet merítenek magukból.

A mit tanulnak, az tulajdonképen eltéríti őket a saját lelkivilágguktól; mig a grammatikát és logikát tökéletlenül elsajátítják, elfelejtik saját énjük egy részét. A nők sokkal mélyebb érzésü lények oly országokban, hol keveset tanulnak, mint a mi kék harisnyáink. Tévedés az is, mit a nőemanczipáczió barátjai a mozgalom javára felhoznak, hogy a «művelt» anyák szellemesebb fiúkat adhatnak a társadalomnak».

S e mellett a modern férfiak modern feleségeikben szellemi támaszt keresnek, szólt közbe Christomanos.

«Ellenkezőleg, sokkal jótékonyabban hatnának a nők, mint anyák, ha olyanok volnának, mint a szabad ég alatt élő fák, minden bilincstől és nyomástól szabadok ; az asszonyok nem azért vannak, hogy férjeiknek hivatásukban eszmék és tanácsok sugalmazása által legyenek segítségükre, hanem, hogy a férfiakban pusztán jelenlétük által gondolatokat ébreszszenek és érleljenek, melyeket azok aztán önmaguk teremtsenek és valósítsanak meg.»

*

Az Erzsébet-Nőiskola felsőbb tanítónőképző-intézete február hó 4-én kitűnően sikerült *Erzsébet-ünnepet* rendezett. Az ünnepen nagy közönség volt jelen, köztük volt Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter is, továbbá Molnár Viktor és dr. Pauer Imre miniszteri tanácsosok, Hegedüs István, Szuppán Vilmos, Emich Gusztávné, Harrach József s az intézetnek igen sok jó barátja. Az ünnepi műsor két részből állott, az első részben, melyet Major Gyula énektanár rendezett, a következő zeneműveket adták szép sikerrel elő: 1. Mendelssohn, Laudate Pueri, háromszólamu női kar. 2. Cherubini, Mit akarhat? kettős. 3. Chován, Magyar hangulatkép. 4. Hackel, A csalogány, kettős. 5. Stradella, Aria. 6. Major, Niels Finn, ballada, háromszólamu női kar, négykezes zongorakisérettel.

Az ünnepi est másik felét Tordai Grail Erzsi rendezte, ki erre az alkalomra «*Erzsébet és Hungaria*» czimmel szép drámai költeményt irt, melyet Tamásyné Gált Anna intézeti zenetanárnő zenésített meg. E költemény — némi helyi vonatkozások elhagyásával vagy átalakításával «Erzsébet» ünnepeink kedves alkalmi darabjává van hivatva lenni, s mint ilyen a közönség tetszését a legteljesebb mértékben megérdemelte és meg is nyerte. A szereplő növendékek művészi játéka és éneke kitünő vezetésről tett bizonyságot, melyért Wlassics Gyula, közoktatásügyi miniszter úr irásban is kifejezte elismerését a következő levelet intézvén az intézet nagynevü igazgatónőjéhez, Lázárné Kasztner Jankához:

«Budapest, 1899. február 6. Nagyságos Asszonyom! Tegnapelőtt meghallgatván az «Erzsébet-Nőiskola» növendékeinek előadását, jól esett tapasztalnom, hogy a növendékek milyen ügyességet és értelmet fejtenek ki az előadó művészet terén. Megragadom az alkalmat, hogy ezen való örömömnek nagyságos asszonyom előtt kifejezést adjak. Kiváló tisztelettel Wlassics s. k.»

*

A Mária-Dorothea egyesület győri köre január hó 29-én tartotta meg második felolvasó ülését, az állami tanítónőképző-intézet zenetermében. Az ülés rendezője ez uttal Pataky Irma elnöklő urnő volt. Megnyitójában üdvözölte az egybegyült a termet zsufolásig megtöltő diszes hallgatóságot és jelezte, hogy kiket sikerült ez alkalomra működőkül megnyernie. Nem méltányolhatjuk eléggé azt a fáradhatatlan buzgóságot, a melyet a rendezők ilyenkor kifejtenek, hogy a hallgatóságot minél nagyobb élvezetben részesítsék. Ez a teljesen érdeknélküli buzgóság minden ékes szónál jobban dicséri a mai rendezőt is, mert olyan hasznos és kellemes időtöltést szerzett a résztvetteknek, a milyenben ilyen vidéki városban máskülönben alig lehet része.

A programm első pontja Kiss Mariska kisasszonynak a tanítóképző-intézet bájos, fiatal tanítónőjének felolvasása volt «Leányaink» czimmel. Női szemmel fejtegette, birálgatta leánynevelésünk hibáit, kutatva az előidéző okokat. (E dolgozatot mai füzetünkben közöljük. *Szerk.*)

A sikerült felolvasást egy vonós-trió követte. Ezt Staab Evelin urnő, Staab Lenárd zenetanár és Forstmayer Richard úr játszották. Harmadik pontul népdal-egyveleget adott elő czimbalmon Árvay Géza úr és befejezésül a tanítónőképző-intézet IV. éves növendékei kardala volt.

A jól sikerült zene- és énekszámok után elnöknő köszönetet mondott a közreműködőknek, a hallgatóságnak és egyben jelentette, hogy az egyesületnek ez idő szerint 200 tagja és 1245 frt vagyona van.

A hallgatóság tapssal és éljenzéssel adózott úgy a közreműködőknek, mint a rendezőnek szives fáradságukért. —*y* —*f.*

*

A szilágysomlyói állami felső leányiskola 1899. febr. 2-án, d. u. 3 órakor Eötvös-emlékünnepet ült, mely nagy és díszes közönség jelenlétében folyt le. A jelenlevők nagy elismeréssel adóztak a szép hazafias ünnepet rendező helyettes igazgatónak. Sikerült ünnep műsora a következő volt: 1. Megnyitó, tartja mélt. Zóbel Lipót gondoks. eln. úr. 2. Dalnok és király, Eötvöstől, szav. Sarkady Vilma. 3. Gondolatok, Eötvöstől, bevezeti Czecz Margit, magyarázzák: Vizaknai Zsófi, Merk Erzsike, Schönstein Katalin, Weinréb Fáni, Bara Zsuzsa, Markovits Eszter. 4. Búcsu, Eötvöstől, szav. Ajtai Julia. 5. Emlékbeszéd, tartja Városy Malvin, h. igazg. 6. Zárószó, tartja mélt. Zóbel Lipótné úrnő. 7. Hymnus, éneklik az összes tanulók, harmoniumon kiséri Városy Malvin, h. ig.

*

A Mária-Dorothea Egyesület budapesti tanítónői szakosztályának február 4-én az ásványtani intézetben igen látogatott ülése volt. Az ülés fővonzó erejét a Vágó Bertalan által bemutatott vetitett szines fényképek tették. A bemutatás czélja volt a vetitett képeknek a földrajzi és műtörténeti oktatás czéljaira való felhasználását népszerüsíteni, s a tanítók között a szemléltetés ilyen módjának hiveket szerezni. E czélból a szakosztály elnöke, Sebestyénné Stetina Ilona bevezető szavaiban kifejtette, hogy a nagyobb iskolák igényeit is kielégítő gyűjteményt és vetitő készüléket lehet beszerezni 100—150 frt költséggel, a mely összeg tekintve azt, hogy a vetitett képek által a földrajzi oktatást életteljesebbé, kedveltebbé s eredményesebbé teszik, túl magasnak épen nem mondható. Az ülésen bemutatott képek száma 150-et tett. Ugyanezen az ülésen olvasta fel Dánielné Lamács Luiza «A társadalom vadvirágai» czímü, mai számunkban közölt kedves, szivhez szóló csevegését. — Az ülésen jelen volt Tóth József tanfelügyelő is és a fővárosi elemi és polgári iskolai tanítónők és tanitók nagy számmal.

*

Az Eötvös-alap ünnepe. Az Eötvös-alap országos tanító-egyesület, mint fennállása óta évről-évre, ez év február 2-án is ünnepies közgyülésen áldozott Eötvös József báró áldott emlékezetének. Az ülést ez évben a M. T. Akad. heti üléstermében tartották, mely azonban ez alkalommal meglehetősen szűknek bizonyult. Az ülés díszelnöke Molnár Viktor min. tanácsos volt, ki megnyitójában meleg szavakkal emlékezett meg Eötvösünk fenkölt szelleméről. Az ülésen jelen voltak: Zsilinszky Mihály államtitkár, Eötvös Loránd báró, a M. Tud. Akadémia elnöke, Axaméthy Lajos dr., min. tanácsos, Neményi Imre dr., kir. tanácsos,

Morlin E. dr. és Halász Ferencz min. oszt. tanácsosok, Tóth József és Mosdóssy Imre kir. tanfelügyelők, Radnai Rezső dr., Kirchner B., Rényi József dr., Hitter F. és Ember J. s.-tanfelügyelők, Lázárné-Kasztner Janka, az «Erzsébet-nőiskola» igazgatója, Vajdaffy, Trajtler, Hajnal, Szőke, Sretvizer stb. igazgatók s általában a fővárosi tanférfiak színejava; a tanítónőképzők és a Pædagogium növendékei.

Az emlékbeszédet ez évben Józsa Mihály tartotta. Utána Bursics Ernő olvasta fel alkalmi költeményét. Majd a «Pædagogium» ifjusága adott elő hazafias dalokat s Lakits Vendel terjesztette elő titkári jelentését. E jelentésből kiemeljük a következő fontos részleteket:

Az 1898. évi 24.996 frt bevételből levonva a 21.363 frt kiadást, a pénztár egyenlege 3.633 frt, melyből az egyesület alapszabályainak megfelelőleg az 1899. évben: az egyesület vagyonához csatol 484 frtot; a Tanítók Árvaházának alapjához ad 200 frtot; ösztöndíjakra és segélyekre fordít 1.000 frtot; betegségben sinylődő rendes tagoknak nyujt 200 frtot; a Tanítók Háza alapjához csatolt 125 frtot; beteg tanítók menedékháza alapjára 125 frtot; a Gyertyánffy István, Léderer Ábrahám, Zirzen Janka, Rökk Szilárd és Pál, Békey Imre, Örley János, Péterfy Sándor, báró Hirsch Mórné, Jordán Ferencz és a báró Majthényi Ottó-féle alapítványok, végül a Tanítók Háza vagyonának kamataiból kioszt az «Eötvös-alap országos tanítói egyesület» a folyó évben összesen 3.632 frtot; ebből ösztöndíjakra és segélyekre fordít 2.690 frtot.

Az Eötvös-alap tőkésített vagyona jelenleg 68.944 frt; a Tanítók Háza vagyona 19.414 frt, rendelkezési alap vagyona 3.633 frt; összesen 91.991 frt.

Nagy hálával emlékszik meg a jelentés Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter úrról, az Eötvös-alap nagylelkű pártfogójáról és a budapesti vendéglősökről, kik immár 92 tanító-fiúnak adnak módot tanulmányainak folytatására az által, hogy ingyen étkezésben részesítik őket.

*

Tanítónők a berlini ismétlő iskolákban. Ma, mikor a leányiskolák kérdése nálunk is napirenden van, nem lesz érdektelen tudomást venni arról, a mi az előrehaladottabb nemzeteknél ez irányban történik. A Berlinben megjelenő «Die Frau» című igen becses folyóirat érdekes felvilágosítással szolgál e tekintetben is. Az ismétlő leányiskolák és inasiskolák (mint ők mondják: «Fortbildungs-Schulen») kérdése még ott sincs megoldva; nevesebb írónőik (mint Helene Lange a «Frau» juliusi füzetében) minden erejükkel küzdenek ez iskolák létesítése és terjesztése érdekében. E küzdelemben egy dolog emelkedik ki mindenek felett, az a törekvés, hogy az ilyen *ismétlő iskolák tanítónők vezetése alatt álljanak.* Néhány napilap szerint a mi tanítónőink azért folyamodtak (a mit alig tudunk elhinni), hogy *ne* alkalmazzák őket az ismétlő iskolákban. Ezzel szemben a «Frau» szeptemberi száma arról értesít bennünket, hogy a berlini Victoria-továbbképző iskolában tanfolyamot nyitottak olyan *tanítónők számára,* kik az ilyen ismétlő iskolákban tanítanak. E tanfolyamban *általános* és *szakképzést* nyujtanak. Az általános képzettséget *pedagogia* (az ismétlő iskolák kérdése módszertana) és *nemzetgazdaságtani* ismeretek nyujtása által kivánják

gyarapítani; a szakképzést a *kereskedelmi* és *ipari szakismeretek* által gyarapítják. E csoportba tartozik az egyszerű és kettős könyvvitel, kereskedelmi számtan, levelezés, gyorsírás és gépírás; továbbá a művészi kézimunkák, géphimzés, szabóság, divatárú munkák stb. A tanfolyam nyolcz havi és hetenként három délutánját foglalja le a tanfolyamon résztvevő tanítónőknek. Mindaddig, míg kellően képzett tanítónőink nincsenek az iparosnők továbbképző iskolája számára, nem lehet e kérdést megoldani . . . Mily fontos a nőnek, a *tanítónőnek* feladata az ilyen továbbképző iskolákban, azt csak az itélheti meg kellően, a ki tudja, hogy munkáscsaládainkban legtöbb esetben még az *anya sem adhatja* meg a helyes erkölcsi irányt. Ha e tekintetben kedvező hatást remélhetünk az iskolában, úgy csak a *tanítónőtől* várhatjuk azt, nem a tanítótól. Csak a tanítónő állhat anyai viszonyban tanítványaihoz, csak ő gyakorolhat — több belátással, mint az anya — erős, a jóra irányító hatást e nyugtalan ifjú lelkekre. A szellemi, erkölcsi és társadalmi tekintetben annyira fölötte álló tanítónő szava és példája sok ifjú leány szívét győzelemre segítheti az erényért vívott küzdelmekben. Ilyen és hasonló nézetek hivták életre a múlt év szeptember havában Berlinben a tanítónők számára megnyilt továbbképző tanfolyamot, melynek, mint azóta is értesültünk, szép sikerre van kilátása. Azt hiszszük, a nálunk életbeléptetendő inasiskolák sem maradnak női vezetés nélkül és jogunk van hinni, hogy ha igen, úgy nem a tanítónők közönyössége miatt maradnak a nélkül.

*

Bartalus István halála. A magyar zenepedagogusok nesztora, Bartalus István február hó 8-án, életének 78-ik évében elhunyt. A mai nemzedék alig ismerte s elhunyta után is alig emlegette már Bartalust, pedig az a lelkes s minden ízében magyar munkásság, melyet Bartalus fiatalabb éveiben kifejtett s mely kortársai elismerését teljes mértékben megnyerte, a mai s a későbbi nemzedék hálájára is méltó. A magyar zene tudományos mívelői mindenkor méltányolni fogják e munkásságot, melyért annak idején Bartalust a M. Tud. Akad. és a Kisfaludy-Társaság tagjának választotta. Bartalus a budai polg. iskolai tanítóképzőnek volt 30 éven át rendes tanára s hajlott kora daczára csak másfél év előtt ment nyugalomba. Szellemi frisseségét és kedélye derüjét mindvégig megőrizte s minden nagyobb szenvedés nélkül, csendesen szenderült jobblétre. Családja nem volt s zenei művekben kiválóan becses, mintegy 2000 kötetből álló könyvtárát a budai pædagogiumnak hagyományozta. Holttestét ez intézet dísztermében kisérte nyugalomra a kartársak, tanítványok és jóbarátok serege. Áldás legyen emlékezetén!

IRODALOM.

DIESTERWEG VÁLOGATOTT MŰVEINEK első kötetére hirdetnek előfizetést *Bányai Jakab* és *Rédl Ferencz* nagybecskereki tanítók. A kötet 20—21 ívnyi terjedelmű lesz s előfizetési ára 2 frt, bolti ára 2 frt 50 kr. Az előfizetési pénzt Bányai Jakab nevére Becskerekre kell küldeni. Az előfizetési felhivásból kiemeljük a következőket:

«Midőn felhivásunkkal a hazai művelt nagyközönséghez, de kiválólag a népoktatási tanintézetek tanítóihoz fordulunk, elég volna azt jeleznünk, miszerint Diesterweg Adolfnak, a nagy német pædagogusnak válogatott műveit fordítottuk le édes hazánk zengzetes nyelvére és láttuk el magyarázó jegyzetekkel.

Diesterweg német iró volt ugyan és műveit hazájának lángoló szeretete lengi át, de műveinek tartalma oly általános, maradandó becsű és minden nemzetet egyformán érdeklő pædagogiai igazságokat és alapelveket foglal magában, hogy a magyar tudományos tanügyi irodalomnak vélünk számbavehető szolgálatot tenni, midőn fáradságot nem kímélve, a német tanügyi irodalom ezen legjelesebb termékének első kötetét átültetjük hazai nyelvünkre.

Nagy veszteség a tanítóra, ha Diesterweg műveit nem ismeri, mert nincs hasonló mű, melyből a tanító nehéz hivatása közben annyi lelkesülést, vigasztalást meríthetne, mely annyira fölébresztené és nevelné a tanítói önérzetet és az iskolára vonatkozólag, minden irányban, oly mélyreható tájékozást nyujtana, mint ezt Diesterweg művei teszik. Azért kartársainknak és az oktatás iránt érdeklődőknek alkalmat akarunk nyujtani e remekműnek magyar nyelven való olvasására.»

A kötet már márcziusban kikerül a sajtó alól, azért a szerkesztők a mielőbbi megrendelést kérik.

*

A MAGYAR KÖNYVTÁRBÓL ismét új sorozatot küld a Wodianer-czég, mely ezt a kitünő vállalatot oly gyorsan tudta fölvirágoztatni.

A most megjelent öt füzetben jól vannak képviselve azok az irányok, melyek a gyüjtemény szerkesztőségét vezetik: a régi klasszikus irodalom mellett terjeszteni a modern külföldi irodalmak legjobb termékeit s e mellett bő helyet juttatni az ujabb magyar költészet legkiválóbb művelőinek is. Itt van mindenek előtt Sophocles Antigoné-ja. A franczia elbeszélő irodalmat egy gyönyörű Coppé-féle novella képviseli, a «Henriette» czímű. Egy másik novellás füzeten, a «Lányok» czíműn, a mai olasz irodalom legnagyobb elbeszélőjének, Matilde Seraonak nevét olvassuk. Az eredeti magyar művek Ábrányi Emiltől és Tolnai Lajostól valók. A «Magyar Könyvtár» füzeteinek száma immár elérte a 86-ot; valamennyiről készséggel küld jegyzéket a Wodianer F. és Fiai czég (Budapest, Andrássy-út 21.). Egy-egy szám ára 15 kr.